

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Садирова Ҷамила Шарифовна “Бозихои расмӣ ҳамчун омили самаранокии баланд бардоштани сифати таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ”, ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот пешниҳод шудааст

Мубрами мавзӯи таҳқиқот

Тағйироти бунёдии тамоми соҳаҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, гузаштан ба заминаҳои нави иҷтимоиву иқтисодӣ тақозо дорад, ки дар фаъолияти муассисаҳои таълимӣ, аз он ҷумла, дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дигаргуниҳои кулӣ амалӣ гарданд. Вазъияти объективӣ дар ҷомеа ва давлат таъйинкунандаи раванди таълиму тарбияи шахсият ҳамаҷониба ташаккулефта ба шумор меравад.

Рушди муносибатҳои бозорӣ, соҳибистиклол шудани Тоҷикистон, рушди бемайлони он, инсонпарварона ва демократӣ гардидани таҳсилот, гуногуниву мураккабии равандҳои нав мебошад. Ин омилҳо на танҳо таъсири мусбат доранд, балки воситаҳо ва тадбирҳои куллиро тақозо дорад ва илми педагогика вазифадор аст, ки бо назардошти инсонпарварона гардидани таҳсилот дар оилаву мактаб ҷиҳати рушди бемайлони шахсияти инсон, воқеӣ намудани захираҳои ботинии ӯ ва ёрмандӣ ба ҳар як хонанда дар худифшономӣ ва худинкишофдиҳии ӯ шароити мусоид фароҳам оварда шавад. Ҷустуҷӯи захираҳои камолоти шахсияти насли наврас, коркарди методу воситаҳо, технологияҳо ва таъсири тарбиявиро дар маҷмӯъ бо назардошти давраҳои рушдбӣи шахсият яке аз самтҳои асосии низомии таҳсилот ба шумор меравад.

Хурдсолӣ давраи махсуси ҳаёти инсон буда, маҳз дар ҳамин давра барои худтанзимкунии бошуурунаи рафтор дар заминаи донишҳо, қоидаву меъёрҳои қаблан азхудшудаи умумии инсонӣ ва мардумии педагогӣ имконият фароҳам меояд. Дар хонандагон кӯшишҳои устувори боздоштани хоҳишҳои беихтиёрона, тобеъ кардани онҳо ба талаботи ҷомеа ба назар мерасанд.

Рисолаи илмӣ муҳаққиқ Садирова Ҷамила Шарифовна “Бозихои расмӣ ҳамчун омили самаранокии баланд бардоштани сифати таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ” маҳз ба таҳқиқи масъалаи мазкур, таҳқиқи коркарди роҳу воситаҳои ташаккули ҷаҳонбинии хонандагони синфҳои ибтидоӣ ва фароҳам овардани шароитҳои педагогии самаранокии баланд бардоштани сифати таълим дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ бахшида шудааст.

Арзиши назарӣ ва амалии рисола дар он ба назар мерасад, ки методологияи омӯзиши бозиҳои расмӣ, инчунин, модели муаллифӣ таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ ба истифодаи самараноки технологияи бозиҳои расмӣ метавонад бо як тағйироти муайян ба раванди самаранокии баланд бардоштани сифати таълим гузаронида шавад. Хулосаҳои таҳлили назариявӣ ва натиҷаҳои корҳои таҷрибавӣ ба афзоиши донишҳои илмӣ дар соҳаи назария ва методологияи таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар заминаи истифодаи бозиҳои расмӣ мусоидат менамояд.

Маврид ба ёдоварист, ки дар рисола зимни баррасии паҳлуҳои гуногуни самаранокии баланд бардоштани сифати таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ маводи зиёди назариявӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифта, дар асоси таҳлили муқоисавии андешаҳои муҳаққиқони ватанию хориҷӣ нақш ва мақоми технологияҳои муосири педагогӣ дар самарабахшии фаъолияти таълимӣ ва ташаккули ҷаҳонбинӣи хонандагони синфҳои ибтидоӣ арзёбӣ гардидааст.

Аз ҷумла, зимни омӯзиш ва таҳлили рисолаи илмӣ Садирова Ҷамила муайян карда шуд, ки ӯ мувофиқи ҳадафҳои дар назди худ гузоштааш аз ҷиҳати илмӣ ақидаҳои олимони ватанию хориҷиро тадқиқ намуда, дар асоси маводи таҳлилшуда самаранокии баланд бардоштани сифати таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ қарорд ва татбиқ намудаанд.

Муаллиф муҳимияти бозиҳои расмиро ҳамчун омили самаранокии баланд бардоштани сифати таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар шароити ҳозира ба сифати масъалаи педагогӣ гузошта, дуруст қайд кардааст, ки солҳои охир дар маҷрои дидгоҳи ба шахсият нигаронида технологияҳои нави педагогӣ шакл гирифтанд ва бояд чунин ҳисобид, ки ба худ хос будани технологияҳои педагогӣ, ба меъёр даромадани онҳо на аз рӯйи дархости ягон кас, балки дар мувофиқат бо хусусияти фикрӣ иборат аст. Дар байни технологияҳои дастгирии кӯдак, педагогикаи ҳамкорӣ, технологияи инсонпарварона ва технологияи бозиро фарқ мекунад, яке аз масъалаҳои муҳим ба ҳисоб рафта, мубрамияти мавзуи таҳқиқотро тасдиқ менамояд.

Тарҳи рисола тибқи талабот ба диссертатсияҳои номзадӣ рехта шуда, он аз муқаддима, ду боб, шаш зербоб, хулоса, рӯйхати адабиёти истифодашуда таркиб ёфтааст. Дар муқаддима аҳамияту дараҷаи омӯзиши мавзӯ, мақсаду вазифаҳои таҳқиқ, сарчашмаҳои усулҳои пажӯҳиш, нағзониҳо, арзиши назария амалии рисола, нуқтаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшавандаи диссертатсия аз назари илмӣ дуруст муайян карда шудаанд.

Дар қисмати муқаддимагии диссертатсия талабот доир ба иҷрои кори таҳқиқотӣ риоя гардида, ҳар бахш бо низоми муайян пай дар пай оварда шудаанд.

Арзишмандии таҳқиқоти мазкурро бо таври зайл арзёбӣ метавон кард, ки масъалаи бозихои расмӣ ҳамчун воситаи муосири таълим таҳқиқ намуда, нақши истифодаи он дар самарабахшии фаъолияти таълимию тарбиявӣ мавриди назар қарор ёфтааст.

Дар боби аввали рисола “Мафҳуму мундариҷаи бозихои расмӣю касбӣ ва асосҳои педагогӣю психологӣю онҳо дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ” ҷанбаҳои назариявии моҳияти бозӣ дар раванди таълим, таснифоти бозихои расмӣ дар замони муосир, принципҳои педагогӣю психологӣю бозихои расмӣ мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода шудааст.

Муаллиф аз таҳқиқоти олимони ватаниву хориҷӣ хеле хуб истифода бурда, ба усули таҳлилу муқоисакунӣ арзишмандии онҳоро дар кори худ таъкид намудааст.

Ҷанбаҳои мухталифи мавзӯ, ба монанди шавқу рағбати маърифатӣ, шахсияти омӯзгор, муносибат ба таҳсилот, баиноватгирӣю хусусиятҳои психологӣ ва синнусолии хонандагонӣ хурдсол мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор дода шудаанд. Алалхусус, паҳлӯҳои гуногуни истифодаи бозихои расмиро таҳлил намуда, роҷеъ ба ин масъала нуктаи назари олимони ва муҳаққиқони тоҷик М.Лутфуллозода, Ф.Шарифзода, И.Х.Каримова, Б.Маҷидова, Л.М.Иматзода ва дигаронро бо овардани иқтибос аз асарҳои илмӣю методӣ пешниҳод намудааст.

Барои татбиқи бозихои расмӣ дар раванди таълим (мақсад, мундариҷа, технология, натиҷа, меъёрҳои фаъолият), инчунин, шароити татбиқи он: (ташҳиси хонандагон, таъмини мавқеи субъектӣю омӯзгорон бо назардошти таҷрибаи шахсии худ, фароҳам овардани шароити мусоиди таълим) ва ташкилию педагогӣ (ҳамбастагии мундариҷаи фанҳои педагогӣ, психологӣ, фанӣ ва методӣ, тағйирпазирӣю вазифаҳо, муттасилӣ дар истифодаи бозихои расмӣ, навсозӣю таҷрибаи корӣ, супоришҳо), ки ҳадафи он тарбияи шахсияти инсонпарвар аст, ки ба пазируфтани такрор намудани арзишҳои фарҳангии умумиинсонӣ ва миллӣ дар фаъолияти эҷодӣ, ҳудинкишофдиҳӣ дар ҷомеа тамоюл дорад.

Бозихои расмӣ на танҳо ҳадафҳо, балки мундариҷа ва воситаҳои тарбияро тағйир дода, ба зарурати даст кашидан аз методҳои авторитарӣ, фароҳам овардани имконият барои мавқеи озодона ва табиӣю иштирокдорони раванди педагогӣ - хонанда ва омӯзгор ҳидоят мекунад.

Бояд гуфт, ки дар диссертатсияи Садирова Ҷ.Ш. мавқеи дидгоҳҳои инсонпарварона шаклҳои беруназвазъиятии муошират, шавқу рағбат ва таваҷҷуҳи зиёд ба ҳамсолони худ бештар мавриди баррасӣ қарор гирифтанд.

Таҳлили диссертатсия ва вазифаҳои инкишофдиҳандаи бозӣ нишон дод, ки бозӣ ба инкишофи чунин сифатҳо, ба монанди, ҷаҳонбинӣ, тафаккури тасвирӣ, шавқмандию талаботи шахс, шавқмандии маърифатӣ, бадеӣ мусоидат менамояд. Вазифаи тарбиявии бозӣ дар он зухур меёбад, ки дар вақти бозӣ сифатҳои гуногуни шахс ба монанди накукорӣ, таҳаммулпазирӣ, башардӯстӣ, масъулиятнокӣ ва ғайра ташаккул меёбанд. Вазифаҳои бозӣ ба ҳам алоқаманданд ва ба инкишофи шахсияти хонанда таъсири назаррас мерасонанд.

Дар боби дуюми рисола “Методикаи истифодаи бозиҳои расмӣ дар таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ” масъалаҳои салоҳияти истифодаи бозиҳо дар таҳсилоти муосир, усулҳои истифодаи бозиҳои расмӣ, баррасӣ гардида, озмоиши педагогӣ оид ба истифодаи бозиҳои расмӣ дар омода намудани хонандагони синфҳои ибтидоӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст.

Муҳаққиқ технологияи педагогии бозиҳои расмиро баррасӣ намуда, роҳҳо ва воситаҳои истифодаи салоҳияти бозиҳо дар таҳсилоти муосирро мавриди пажӯҳиш қарор додааст.

Бо мақсади амалӣ намудани самаранокии баланд бардоштани сифати таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар шароити имрӯза корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ ташкил карда шуданд, ки дар ин раванд принцип ва усулҳои истифодаи бозиҳои расмӣ муайян гардиданд, ки роҳу усулҳои интихобшуда ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқотӣ мувофиқат менамоянд.

Бояд таъкид кард, ки таҳсилоти ибтидоии имрӯза низоми кушоди таълими тарбиявӣ бо хусусиятҳои муайян, сатҳҳо ва самтгирӣ мебошад. Бешубҳа, фарҳанги хонандагон, омӯзгору волидайнӣ онҳо бо хусусиятҳои муайян фарқ мекунанд. Бинобар ин, метавон гуфт, ки фаъолияти педагогӣ ҳамеша муносибати эҷодкориро тақозо менамояд.

Дар байни усулҳои гуногуни фаъол, ки дар таҷрибаи таълимӣ истифода мешавад, бозии расмӣ дар мадди аввал меистад, зеро онҳо фаъолияти тафаккурӣ, қобилияти эҷодии омӯзгоронро ташаккул медиҳанд. Бозиҳои таълимии расмӣ ин модели мақсадноки ягон раванд, ки фаъолияти касбиро тақлид мекунад ва барои ташаккул ва устувор намудани маҳорат ва малакаи донишҷӯён равона карда мешавад. Бозиҳои расмӣ вобаста бо мақсади дидактикӣ, сохтори ташкилӣ, имконияти синну солӣ, махсусиятҳои мазмун гуногун мешаванд.

Натиҷагирӣ аз истифодаи методикаҳои таҳқиқотӣ дар 2 нақша, 4 ҷадвал ва 4 расм ифода ёфтаанд ва ҳамаи далелҳо ба таври оморӣ таҳлилу баррасӣ гардидаанд. Таҳлили назариявии масъала ва натиҷагирӣ аз таҳқиқоти амалӣ, ки онҳо дар таъмини самаранокии баланд бардоштани сифати таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ арзишманд хоҳад буд, ибраз карда шудааст.

Сатҳи наwgонии натиҷаҳои илмӣ (нуқтаҳои илмӣ), хулосаҳои унвонҷӯ, ки дар рисолаи илмӣ баён гардидаанд:

- Нақши бозӣ дар ташаккулёбии дониши хонандагони синфҳои ибтидоӣ муайян гардидааст;

- Салоҳиятҳои хонандагони синфҳои ибтидоӣ оид ба истифодаи технологияи бозӣҳои расмӣ муқаррар гардид;

- Мафҳуми «бозӣҳои расмӣ», аз ҷумла, фаҳмиш, амалиётӣ ва ғайриинтизомӣ, эҳсосӣ ва арзишӣ шарҳ дода шуд;

- Мафҳуми «технологияи бозӣҳои расмӣ» дар раванди таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ: технологияи бозӣҳои расмӣ ҳамчун касбият нигаронидашуда, инсонпарварӣ, интерактивӣ, аз ҷумла, ҳадаф, алгоритми ташкилӣ, натиҷа ба ҳисоб мераванд, равшан карда шудааст;

- Усули марҳила ба марҳила таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ барои истифодаи самараноки технологияи бозӣҳои расмӣ тавсиф карда шудааст;

- Модел (мақсад, мундариҷа, сохтор, технология, меъёр ва натиҷа)-и таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ ба истифодаи бозӣҳои расмӣ дар раванди самаранокии баланд бардоштани сифати таълим пешбинӣ шудааст;

- Мазмун ва технологияи омӯзиши бозӣҳои расмӣ таҳия карда шуданд;

- Омӯзиши педагогӣ-психологӣ истифодаи технологияи бозӣ, аз ҷумла бозӣҳои расмӣ дар раванди таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ анҷом дода шуд;

- Роҳҳо, принципҳо, методҳо ва технологияи истифодаи бозӣҳои расмӣ дар раванди таълим пешниҳод гардид.

Аҳамияти назариявии таҳқиқот дар он аст, ки хулосаҳои таҳлили назариявӣ ва натиҷаҳои корҳои таҷрибавӣ ба афзоиши донишҳои илмӣ дар соҳаи назария ва методологияи таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар заминаи истифодаи бозӣҳои расмӣ мусоидат менамояд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот дар он аст, ки методологияи омӯзиши бозӣҳои расмӣ, инчунин, модели муаллифӣ таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ ба истифодаи самараноки технологияи бозӣҳои расмӣ

метавонад бо як тағйироти муайян ба раванди самаранокии баланд бардоштани сифати таълим дар муассисаҳои тахсилоти миёнаи умумӣ, донишгоҳу донишкадаҳои педагогӣ, колледжҳо ва ба донишкадаҳои тақмили ихтисоси омӯзгорон гузаронида шавад.

Муаллиф интихоби усул ва тарзи таълим, амалигардонӣ ва санчиши бевоситаи кори таҷрибавӣ-озмоиширо босамар ба роҳ монда, барои ба анҷом расонидани кори диссертатсия ва фишурдаи он, таҳияву нашри мақолаҳои илмӣ, гузориш дар конфронсу семинарҳо муташакилона фаъолият намудааст. Аз ҷумла, 6 адади мақолаҳои илмӣ дар нашрияҳои тавсиякардаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр гардидаанд.

Натиҷаҳои таҳқиқоти гузаронидашуда оид ба масъалаи бозихи расмӣ ҳамчун омили самаранокии баланд бардоштани сифати таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ ҷиҳати васеъ гардонидани салоҳиятҳо ва ҷаҳонбинии илмии онҳо, ки дар ҷадвалу диаграммаҳо оварда шудааст, ҷолиби диққат мебошад, ки вобаста ба объекти омӯзиш ба роҳ монда шуда, аз таҳлили омили математикӣ иборат аст, ки хоси таҳқиқоти педагогӣ мебошад.

Дар баробари муваффақиятҳои зикршуда, дар рисола баъзе камбудию норасоиҳо низ роҳ ёфтаанд, ки зикри чанде аз онҳо барои тақмили минбаъдаи он хеле муфиданд:

1. Агар дар рисола мавриди санчиши озмоишӣ муҳаққиқ таҳқиқоти олимони ватаниро дар боби самаранокии баланд бардоштани сифати таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ васеътар натиҷагирӣ менамуд, аҳамияти илмӣ амалии онро боз ҳам зиёд мегардонид.

2. Таҳқиқоти диссертатсионӣ ғоидаовар хоҳад буд, агар аз ҷониби муҳаққиқ намунаи нақшаи дарсии фанни “Забони модарӣ” ва ё “Математика” бо истифода аз бозихи расмӣ пешниҳод мешуд. Ин ҷабҳаи амалии таҳқиқотро боз мукамалтар мегардонид.

3. Дар руйхати адабиёт шумораи нокифояи корҳои илмӣ оид ба ин масъалаи бозихи расмӣ ҳамчун омили самаранокии баланд бардоштани сифати таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ мушоҳида мегардад.

4. Дар баъзе саҳифаҳои кори диссертатсионӣ ва фишурдаи он хатогиҳои имлоӣ, мантиқӣ ва техникӣ ба назар мерасад, ки ба таҳриру тасҳеҳ ниёз доранд.

Камбудии зикршуда арзиши комили илмӣ ва дастовардҳои назарраси рисолаи илмӣ Садирова Ҷамила Шарифовна дар мавзӯи “Бозихи расмӣ ҳамчун омили самаранокии баланд бардоштани сифати таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ”-ро кам намекунад.

Кори диссертатсионӣ анҷомёфта буда, мақолаҳои нашрнамудаи муаллиф ба мазмуни рисола мувофиқат мекунад.

ХУЛОСА

Диссертатсияи Садирова Ҷамила Шарифовна дар мавзуи “Бозиҳои расмӣ ҳамчун омили самаранокии баланд бардоштани сифати таълими хонандагони синфҳои ибтидоӣ” кори ба итмомрасидаи илмӣ-таҳқиқотӣ буда, аз ҷониби муаллиф мустақилона ва дар сатҳи хуби илмӣ иҷро карда шудааст.

Нуқтаҳои илмӣ, натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ ва хулосаҳои рисолаи илмӣ дар мақолаҳо, аз он ҷумла дар нашрияҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки рӯйхати онҳо дар рисолаи илмӣ ва фишурдаи он дарҷ гардидаанд, интишор шудаанд.

Автореферат, дастур ва мақолаҳои нашрнамудаи диссертант мухтавои асосии рисолаи илмиро инъикос менамояд. Мазмуни таҳқиқоти диссертатсионӣ бо соҳаи зерини шиносномаи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот пурра мувофиқат мекунад.

Рисолаи илмӣ ба талаботи Низомномаи намунавӣ оид ба Шурои диссертатсионӣ ва тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ, ки бо қарори ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ гардидаанд, пурра ҷавобгӯ буда, муаллифи он Садирова Ҷамила Шарифовна сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ, аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот мебошад.

Муқарризи расмӣ:

Доктори илми педагогӣ, профессори
кафедраи таҳсилоти томактабӣ ва кори
ичтимоии Донишгоҳи давлатии Кӯлоб
ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ

Иззатова Муҳаббат Иноятовна

30.11.2023

Маълумот барои тамос:

Нишони: 735360, Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Кӯлоб, кӯчаи Сангак
Сафаров 21; Тел: (83322) 2 35 06; 918-26-35-35.

E-mail: info@kgu.tj: www.kgu.tj

Имзои Иззатова Муҳаббат Иноятовнаро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои
махсуси ДДК ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ

Амиров Ф. А.

